

„*Revue internationale des sciences sociales*”, vol. XXXVII, nr. 2, 1985

Purtind titlul *Les sciences sociales de l'éducation. Approches disciplinaires et planification*, acest număr al prestigioasei reviste editate de UNESCO vădește interesul crescând pe care îl manifestă în ultimii ani cercetătorii de pretutindeni pentru problemele educației.

Cele zece studii sînt grupate în patru secțiuni: *L'approche scientifique*; *Economie politique, sociologie et anthropologie*; *Sciences économiques et planification*; *Données en sciences sociales*.

Volumul reține atenția prin calitatea științifică a contribuțiilor, prin caracterul actual și diversitatea problematicii abordate din perspectivă interdisciplinară. Specialiștii în științe sociale (pedagogi, sociologi, psihologi) vor găsi în acest volum o bogată cantitate de informație precum și puncte de vedere și interpretări care interesează nu numai cercetarea aplicată, ci și teoria generală a domeniului.

Studiul lui Gaston Mialaret intitulat *Les sciences de l'éducation en France* (p. 151—172) urmărește reliefaarea dinamicii științelor educaționale în ultimele cinci decenii. Autorul schițează principalele direcții de cercetare (educația-proces; educația-instituție; educația-conținut; educația-produs), relevînd atenția acordată în epoca actuală laturii aplicativ-operationale. Din prezentarea sistemului științelor educaționale reținem importanța ramurilor cu caracter interdisciplinar (sociologia educației, psihologia educației, antropologia educației, economia și planificarea educației) pentru stabilirea programelor și strategiilor educaționale.

Din diversitatea problemelor de politică educativă, autorul reține ca fiind de mare actualitate următoarele: adaptarea sistemului de învățămînt la tradițiile și nevoile comunității, orientarea școlară și profesională, eșecul școlar și, încoșeabi, ceea ce reprezintă „cheia de boltă a oricărui sistem educativ” — recrutarea și pregătirea personalului didactic. Dată fiind complexitatea domeniului de cercetare, științele educaționale recurg la o gamă largă de metode, preluate din metodologia diverselor științe sociale. G. Mialaret examinează succint metoda reflexivă, metodele de tip istoric sau metodele de analiză a documentelor, metodele de observație și de măsurare, metodele experimentale și metoda analizei sistemice, ultima reprezentînd o tentativă de abordare globală a sistemelor educative. Concluzia articolului subliniază importanța științelor educaționale pentru progresul învățămîntului (p. 161).

Pornind de la constatarea că în viața societăților contemporane se manifestă o „criză” a științelor educației, Ettore Gelpi, autorul studiului *Problèmes de la recherche éducative* (p. 163—171), supune discuției o serie de preocupări menite să contribuie la depășirea impasului. Reținem dintre acestea: aplicarea operativă în practica educațională a rezultatelor cercetării teoretice; legarea mai strînsă a cercetării educative de realitățile economice, sociale și culturale; înlăturarea unor aspecte de conservatorism din activitatea instituțiilor educative; formarea unor cercetători cu pregătire complexă, interdisciplinară.

A doua secțiune a volumului este consacrată relațiilor interdisciplinare în domeniul educației.

În studiul *L'économie politique de l'éducation* (p. 173—191), Martin Carnoy analizează pe baza unei bogate bibliografii relațiile dintre economie și sistemul de învățămînt în țări industriale dezvoltate și în țări în curs de dezvoltare. Dintre subiectele abordate menționăm: contribuția învățămîntului la creșterea economică; relația dintre educație, statut social și venituri; discriminarea (rasială și sexuală) în domeniul educației.

Sociologia românească este reprezentată în acest volum de studiul *Un modèle global de développement théorique de la sociologie de l'éducation* (p. 193—204) de Fred Mahler. Autorul pornește de la premisa că sociologia educației trebuie să contribuie la depășirea perspectivei limitative, care subordonează învățămîntul unor obiective strict pragmatice și susține o orientare educativă nouă în care se pune accentul pe valorile culturale și umaniste indispensabile dezvoltării multilaterale a personalității umane.

Printr-un remarcabil efort de sinteză, autorul realizează sub forma unei diagrame un model global al principalelor etape și orientări din sociologia educației, punînd în evidență relațiile complexe dintre societate și educație mediate prin cultură și ilustrînd interdependența dintre sistemele macro-social, cultural și sistemul de învățămînt privite în dinamica lor (p. 203).

Raportul dintre sistemul de învățămînt, nevoile de personal calificat ale societății și aspirațiile profesionale ale tinerilor în condițiile revoluției tehnico-științifice actuale este analizat de Vladimir Choubkine în studiul *La sociologie du système éducatif: les besoins de la société et les aspirations professionnelles des jeunes* (p. 205—217).

Autorul atrage atenția asupra necesității de a depista precoce dezechilibrele și contradicțiile conflictuale ce pot apărea între cele trei structuri menționate. Concluzia sa este că elaborarea unei politici educaționale eficiente trebuie să se bazeze pe o abordare sistemică, în care economia, sociologia, demografia, psihologia și pedagogia sînt implicate în precizarea perspectivei educației și învățămîntului.

Același domeniu — politica educației în contextul mai larg al politicii culturii — este abordat dintr-o perspectivă pronunțat pragmatică, în studiul lui Stefano Varese intitulat *Développement culturel des groupes ethniques: explorations anthropologiques dans le domaine de l'éducation* (p. 219—235). Dat fiind că sistemul educativ oficial urmărește asimilarea culturală și lingvistică a grupurilor etnice indiene din Mexic, echipa multidisciplinară de cercetători condusă de S. Varese a elaborat un proiect experimental vizînd păstrarea și dezvoltarea identității culturale a comunităților respective prin adaptarea sistemului de învățămînt la obiectivele urmărite. De un interes deosebit este importanța acordată în acest demers pedagogic limbii materne (p. 231). Reținem, de asemenea, rolul activ atribuit în realizarea proiectului „animatorilor culturali”, reprezentanți ai unui „militantism etnic” pus în slujba salvării valorilor culturii și civilizației comunităților respective.

Secțiunea a treia a volumului se deschide cu studiul lui Lê Thành Khôi, *L'économie de l'éducation* (p. 237—255), consacrat bilanțului critic al unui domeniu relativ nou de cercetare, care are în vedere impactul dintre sistemul de învățămînt și nevoile economiei naționale. Pornind de la constatarea că direcțiile prioritare de studiu ale domeniului investigat sînt „educația ca bun de consum” și „educația ca investiție”, autorul atrage atenția asupra riscurilor conșperii economiei educației sub aspect strict cantitativ. În concepția lui Lê Thành Khôi soluția pentru depășirea crizei actuale a economiei educației este abordarea globală a procesului educațional, ținînd seama de intercondiționările complexe ce se manifestă între factorii socio-economici și cei pedagogici.

Este relevantă necesitatea investigării unor aspecte de mare importanță pentru planificarea și evaluarea învățămîntului: relația educație-dezvoltare economică-forță de muncă; randamentul școlar și eficiența sistemului de învățămînt; corelația dintre succesul școlar, caracteristicile elevului, caracteristicile sistemului școlar și caracteristicile socio-economice ale mediului; tipuri de finanțare a învățămîntului; productivitatea și costul învățămîntului.

Probleme specifice perspectivei educației și învățămîntului din țările africane în curs de dezvoltare sînt analizate de J. O. Enahwo în studiul *Éducation et économie nationale au Nigéria* (p. 257—267).

În studiul *La planification de l'éducation* (p. 269—280), Sylvain Lourié abordează aspecte actuale ale planificării educației în contexte politico-economice diferite (țări socialiste, țări industrializate occidentale, țări în curs de dezvoltare).

Autorul începe prin a pune în evidență complexitatea relației dintre sistemul de învățămînt, pe de o parte, și cerințele imediate și de perspectivă ale dezvoltării economico-sociale, pe de altă parte. Este relevant faptul că, spre deosebire de țările socialiste cu economie planificată, unde elaborarea unei strategii optime a planificării învățămîntului se realizează — fără a fi scutită de unele neajunsuri — în cadrul planurilor generale de dezvoltare socio-economică, în țările cu „economie de piață” încercările de planificare a educației întîmpină dificultăți specifice (criza economică, șomajul, discriminări în funcție de origine etnică sau sex etc.).

Dintre cerințele pe care trebuie să le aibă în vedere activitatea de planificare a educației, S. Lourié se oprește asupra citorva: democratizarea învățămîntului (egalitatea accesului la educație), eficacitatea economică, rentabilitatea educației. În acest context este evidențiat aportul unor organisme internaționale (UNESCO, Banca Mondială) la dezvoltarea și perfecționarea planificării învățămîntului, la elaborarea unor strategii educaționale adecvate cerințelor și nivelului de dezvoltare al fiecărei țări.

Ultimul studiu inclus în volum, *La pertinence de la documentation en sciences sociales dans le monde* de J. Michael Brittain (p. 281—298) procedează la un examen competent al situației actuale în domeniul documentării și circulației informațiilor în științe sociale.

Autorul pune în evidență, pe de o parte, necesitatea de a sprijini accesul specialiștilor din țările „Jumii a treia” la rezultatele cercetărilor desfășurate în țările occidentale, iar pe de altă parte, insuficiența difuzare și cunoaștere pe plan mondial a lucrărilor publicate în țări din Europa de Est, Asia, Africa. Între obstacolele care stau în calea liberei circulații a informațiilor sînt menționate cele de natură lingvistică și financiară, acestea din urmă limitînd accesul cercetătorilor din țările în curs de dezvoltare la documentația străină.

Chiar dacă nu aderăm întru totul la afirmațiile prea tranșante ale lui J. M. Brittain privind caracterul strict particular al metodelor și al rezultatelor cercetărilor din domeniul științelor sociale, ceea ce ar avea drept urmare posibilități reduse de utilizare a respectivelor metode în alte contexte socio-economice, reținem pledoaria autorului pentru dezvoltarea autonomă a științelor sociale în țările în curs de dezvoltare (p. 296), precum și recomandarea sa privind promovarea cu precădere a cercetărilor cu caracter aplicativ, menite să soluționeze probleme prioritare cu care se confruntă societățile respective.

Se poate afirma, în final, că volumul prezentat are meritul de a surprinde complexitatea și dinamica domeniului investigat, putând fi consultat cu profit de toți cei interesați de fenomenul educațional contemporan.

Dr. Adriana Stoichișoiu

„Sauvegarde de l'enfance”, nr. 3, 1985

Revista „Sauvegarde de l'enfance”, care apare din 1945, aparține Asociației franceze pentru ocrotirea copilăriei și adolescenței, cu sediul la Paris și analizează, cu predilecție, cazuri-problemă, punând accentul pe aspectele sociale ale situațiilor limită studiate.

Jean-Paul Chartier * a efectuat multe observații asupra cazurilor sociale pe care le-a întâlnit în cursul activității sale de psihiatru-psihoterapeut într-un centru de sănătate pentru copii. El consideră, pe bună dreptate, că este iluzoriu să se creadă în existența unui model de structură psihică adaptabil la toate cazurile-problemă, după cum este o naivitate să se considere că anumite carențe afective produc aceleași consecințe.

Autorul ia poziție atât împotriva celor care nu au în vedere decît determinarea socială a cazurilor-problemă, cît și a celor care pun accentul exclusiv pe latura psihică, subliniind că trebuie analizată fiecare situație în mod individual, ținînd seama de structura personalității și de condițiile sociale care favorizează un anumit comportament, neputîndu-se vorbi de rețete prestabilite, valabile în orice situație. Pentru a-și susține punctul de vedere, autorul descrie, în continuare, două cazuri-problemă, în cadrul cărora o serie de stări psihice predobîndite au fost exacerbate de un mediu social necorespunzător, ceea ce a condus la adevărate drame.

Claude Michel ** opinează că omul poate fi descris și în termeni de sistem, unde intră în joc materie, energie, informație. Finalitatea acestui sistem biologic este menținerea echilibrului sau producerea a ceva nou.

Omul este în interacțiune continuă cu mediul înconjurător pe care îl modifică și prin care este modificat, sistemul neuro-endocrin asigurînd acțiunea adaptativă umană care, la rîndul ei, implică participarea a cinci sisteme funcționale: senzorial, emoțional, pulsional, cognitiv și motor.

O schemă adaptativă este o acțiune adaptativă care se repetă în același context de stimulare, iar ansamblul schemelor adaptative definește sistemul de viață al unui individ. Este un dispozitiv permanent care reglează schimburile între subiect și mediu.

Scopul psihoterapiei este modificarea schemelor adaptative fixate și neadecvate. Ea ajunge la acest rezultat prin experiența relațională și situațională. Autorul introduce conceptul de „psihoterapie adaptativă sistemică” care ar fi, în concepția sa, o legătură între abordările teoretice și practice diferite, chiar divergente, pe care le cunoaște psihoterapia.

Pentru el, psihoterapia are scopul specific să schimbe sau să modifice acțiunea neadaptată a unei persoane.

Un comportament neadaptat este acela contrar finalității biologice umane dar și unui proiect personal. Psihoterapia apare ca un caz particular al practicii sociale, trebuind să fie gîndită și folosită în acest context larg.

Bernard Ruhaud ***, de profesie monitor-educator crede că dezvoltarea cognitivă a adolescenților deficienți intelectual nu este determinată și se pare că aceștia acumulează chiar potențialități de evoluție surprinzătoare.

Din cercetările întreprinse în cursul ultimilor ani cu ajutorul psihologiei genetice și, în special, în lumina lucrărilor lui Piaget asupra echilibrării structurilor cognitive, reiese că elucidarea tuturor aspectelor privind deficienții intelectuale este departe de a fi încheiată.

Autorul examinează aceste aspecte și se referă la mai multe exemple concrete de aplicare în practică a rezultatelor teoriei în domenii ca învățarea unei meserii prin ucenicie, organizarea mediului, a altor activități educative corespunzătoare.

La rubrica recenzii, revista publică sumarele citorva reviste cu profil asemănător din Franța, făcînd un scurt rezumat asupra lucrărilor reprezentative.

Apreciem că unul din meritele de seamă ale acestei publicații este faptul că aduce mereu în atenție problema copiilor handicapați (fizic și psihic), militînd neîncetat pentru a se evita marginalizarea unor semeni de-ai noștri care, fără vină, au ajuns într-o stare critică. Problema reintegrării sociale este determinantă, pentru a se evita ca acești copii să ajungă la maturitate rebuturi sociale și să trăiască doar din caritatea organizațiilor de asistență socială.

Dinu Tenoveici

* Quelle structure psychique pour les cas sociaux?

** Analyse systémique de psychothérapie de la personnalité

*** Développement cognitif des adolescents déficients intellectuels. Quelles perspectives?

În nr. 2—3/1985 al revistei „Studi di Sociologia” sînt publicate documentele Conferinței naționale de sociologie din Italia, organizată de Institutul de sociologie al Universității Catolice din Milano, în perioada 18—19 octombrie 1984, cu ocazia aniversării a două decenii de la apariția acestei publicații.

În cadrul conferinței, cu tema *Cum citim societatea* s-au prezentat patru comunicări-raapoarte și s-au organizat două mese rotunde, în cadrul cărora și-au adus contribuția sociologi italieni reprezentativi pentru principalele orientări ce compun peisajul actual al sociologiei italiene contemporane.

F. Barbano în comunicarea *Elemente de bază pentru o schiță a istoriei sociologiei* subliniază necesitatea de a redescoperi valorile perene ale istoriei sociologiei. Se propune ca într-o istorie a sociologiei să fie incluse nu numai teoriile, privilegiate pînă astăzi, ci să fie integrată și istoria cercetărilor empirice, precum și ceea ce autorul numește „sursele neconvenționale ale sociologiei” (învățămîntul sociologic, revistele, conferințele și congresele de sociologie. De asemenea, este importantă evidențierea audienței sociologiei, prezența, absența sau criza acesteia în diverse perioade istorice și aceasta în strînsă legătură cu modelele (scenariile) culturale existente. Urmărind fazele istoriei sociologiei italiene, Barbano consideră că pentru o corectă evaluare nu-i suficient criteriul dezvoltării — difuziunii. De aceea propune pentru fiecare decadă a perioadei postbelice: 1. definirea relațiilor dintre sociologie și alte științe sociale 2. atitudinea sociologiei italiene față de sociologia din alte țări, definirea impactului teoriei sociologice și cercetării empirice asupra politicii sociale. În concluzie se apreciază că pentru a scrie și completa istoria sociologiei este necesar să fie surprins interesul istorico-cultural crescînd pentru informațiile sociologice științifice, ca și orientarea socială constantă și ascendentă spre cunoașterea științifică a societății.

În comunicarea *Studii metodologice fundamentale în cercetarea socială*, P. Ammassari analizează validitatea datelor (informațiilor) colectate și a concluziilor desprinse din interpretarea acestora. Autorul se concentrează asupra tipurilor de validitate care au fost dezbătute în epistemologie din momentul apariției sociologiei pozitivistice și idealiste. Examinînd aceste perspective epistemologice (pozitivism, idealism), fundamentele lor ontologice, autorul le consideră a fi inacceptabile. Ammassari propune o nouă abordare din perspectiva căreia ființa umană, subiectul social nu poate fi redus la ideile sau comportamentele sale, ci urmează a fi considerat ca o „persoană”, ca o ființă socială totală, ca subiect apt de relații cu alții. O asemenea perspectivă sociologică impune o abordare epistemologică diferită de orientările tradiționale hermeneutică și behavioristă.

P. P. Donati în comunicarea *Probleme teoretice în sociologia italiană* pornește de la ideea că dificultățile în modelarea acestei discipline științifice apte de dezvoltare depind de lipsa structurală și cronică de realism critic, analitic și relațional și aceasta independent de conflictele ideologice sau puterea academică (sau de alte rațiuni non-științifice). Autorul reține dileme epistemologice care în cercetarea teoretică din Italia se concentrează în jurul a trei probleme: 1. relația subiect-obiect, 2. ambiguitatea conceptului de „social” (cînd se fac referiri la „partea” și „întregul” explorat), 3. integrarea non-articulate a teoriei și practicii. În concluzie se propune un cadru conceptual general de referință în care dilemele de mai sus să poată fi abordate concret prin identificarea riguroasă a obiectului și paradigmei disciplinei (obiectul specific al sociologiei).

Referindu-se la influența sociologiei europene în Italia, C. Mongardini în studiul *Tendințe recente în sociologia europeană* constată progresul pe care-l înregistrează pluralismul teoretic. Autorul găsește o bază solidă de referință într-un umanism integral, care să permită depășirea schemelor vechi ale pozitivismului a-critic.

De un mare interes sînt intervențiile în cadrul celor două mese rotunde. Prima masă rotundă, condusă de G. Martinotti, a dezbătut tema: Sociologia și societatea italiană din ultimii 20 de ani. A doua masă rotundă, condusă de G. Rusconi, a dezbătut scenariile posibile privind dezvoltarea cercetării sociologice în Italia.

Materialele prezentate la Conferința Națională a sociologilor italieni și publicate în acest număr al revistei „Studi di Sociologia” sînt semnificative nu numai prin conținutul ideatic, dar și prin autoevaluarea realistă și critică a dezvoltării sociologiei italiene în perioada postbelică, a stadiului actual și perspectivelor ei de dezvoltare în strînsă legătură cu dezvoltarea societății, cu problemele sociale cu care se confruntă societatea italiană.

Prof. univ. dr. Ion Iordăchel

Consecvență tradiției, revista „Consommation” excelează prin analizele cantitative propuse unor fenomene sociale luate în studiu. În actualul său număr, 4/1984, ne sînt prezentate cîteva modele matematice inedite atît sub raportul construcției, cit și al concluziilor derivînd din confruntarea lor cu situații sociale particulare.

În articolul *Travail familial et travail salarié: un modèle de formation du revenu des artisans* autorul, Bernard Zarca, încearcă să testeze și să analizeze consecințele unui model econometric vizînd procesul de formare a veniturilor micilor meșteșugari (mic meșteșugar = șeful unei întreprinderi care folosește mai mult de 5 salariați). Datele empirice pe baza cărora se construiește modelul provin dintr-o anchetă realizată de C.F.E.D.O.C. în 1976, pe un eșantion de 452 de mici meșteșugari.

Ipoteza reținută în studiu este că venitul unui mic meșteșugar este o funcție de tip Cobb-Douglas față de timpul de muncă prestat de membrii familiei în unitatea de producție, de munca salariată efectuată în întreprindere, de capitalul productiv, de calificarea profesională a meșteșugarului și de capacitatea lui de a-și administra întreprinderea.

Studiul prezintă expresia matematică a tuturor acestor factori de variație precum și interrelațiile lor în cadrul modelului realizat.

Ca o concluzie mai generală — autorul consideră că un comportament de factură „rațională”, conform modelului de formare a veniturilor propus, presupune ca prezența ajutorului acordat de membrii familiei să fie cu atît mai mică, cu cît numărul de salariați angajați este mai mare. De regulă, nu se întîmplă așa. Aceasta nu înseamnă că micii meșteșugari care recurg la ajutorul familiei sînt „agenți economici iraționali”, în măsura în care acest ajutor corespunde unei „funcții de încredințare” prin care se asigură condițiile cele mai bune de transmitere a întreprinderii de la o generație la alta. Creșterea frecvenței cazurilor ajutorului familial apare, astfel, drept corolendarul unei strategii sociale pe termen lung.

Un model de regresie lineară multiplă servește la analiza întreprinsă de Denis Fougère în articolul *Insertion professionnelle, mobilité, salaire: le cas des sortants de l'enseignement technique court*. Principalul obiectiv al studiului îl constituie efectul mobilității inter-întreprinderii în decursul primilor ani de viață activă a unui individ asupra nivelului salariului ulterior. El răspunde unui dublu scop: acela de a caracteriza comportamentele de mobilitate și de a analiza consecințele schimbării întreprinderii asupra situației ulterioare a individului. Accentul este pus în particular pe caracterul mai mult sau mai puțin constrins al mobilității și pe perioadele de șomaj intermediar pe care aceasta le provoacă. Se arată, de asemenea, că durata totală de activitate într-o perioadă are un efect pozitiv semnificativ asupra salariului viitor, și că, pentru un același număr de schimbări inter-întreprinderi, indivizii care au demisionat mai frecvent sînt mai expuși situației de șomaj.

Sînt evidențiate diferențieri semnificative între sexe privind: vechimea totală în muncă (mult mai redusă pentru femei decît cea a bărbaților), cauzele schimbării locului de muncă (sfîrșitul contractului cu durată determinată joacă un rol mai important pentru femei), salariile obținute (distanță foarte mare în favoarea bărbaților).

O amplă rubrică de note și cronici întregeste sumarul revistei. Irina Peaucelle semnează aici o sinteză intitulată *La complexité de la force de travail dans le service marchands et non-marchands: une estimation*. Pornind de la compararea structurii populației ocupate în serviciile comerciale și necomerciale, autoarea își propune să sublinieze recente transformări în forța de muncă sub raportul calificării și nivelului de instrucție. Operarea cu indicatorul sintetic „grad de complexitate a muncii” îi permite să constate că în sfera serviciilor forța de muncă este mai calificată decît pe ansamblul economiei. La rîndul lor, serviciile necomerciale reclamă o muncă mai complexă decît cele comerciale.

Folosind instrumente clasice din teoria economică a producției Gérard Lassibille în *L'organisation de l'Université française à la lumière de ses processus de certification* examinează rolul diversilor actori (instituție, corp profesoral, studenți) în procesul de obținere a diplomelor.

Sumare informații referitoare la o amplă anchetă în rîndul tinerilor sînt oferite de H. M. Madinier și M. Mouillart în nota *La perception du travail au noir par les jeunes*, care încheie actualul număr al revistei.

Doina Dragomirescu